

Człowiek
w horyzoncie dziejów
i autentyczności bycia
Studia z filozofii Jana Patočki

Dla Marty i Konstantego

NR 3507

Dariusz Bęben

Człowiek
w horyzoncie dziejów
i autentyczności bycia
Studia z filozofii Jana Patočki

Redaktor serii: Filozofia
Dariusz Kubok

Recenzent
Jan Zouhar

Praca powstała w wyniku realizacji projektu badawczego
o numerze 2011/03/B/HS1/01700
finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki

Redaktor: Małgorzata Pogłódek
Projektant okładki: Magdalena Starzyk
Redaktor techniczny: Barbara Arenhövel
Korektor: Katarzyna Kondracka
Łamanie: Bogusław Chruściński

Copyright © 2016 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-3031-0
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-3032-7
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
[e-mail:wydawus@us.edu.pl](mailto:wydawus@us.edu.pl)

Wydanie I. Ark. druk. 14,25. Ark. wyd. 15,5. Papier
Alto 80 g, vol. 1.5. Cena 20 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział 1	
Człowiek w świecie idei	15
Wprowadzenie	15
Zmierzch metafizyki	17
Czym jest metafizyka?	19
Metafizyka nowożytna	22
Metafizyka współczesna	29
Początek metafizyki	36
Doświadczenie wolności	40
<i>Chorismos</i>	46
Dziejowość i wolność	48
Negatywny platonizm jako filozofia niemetafizyczna	50
Na zakończenie – życie w równowadze i życie w amplitudzie	53
Rozdział 2	
Człowiek w dziejach	55
Wprowadzenie	55
Człowiek jako istota dziejowa	57
Mit	62
Klasyfikacja dziejów	65
Początek dziejów	67
Trzy podstawowe ruchy życia	71
Fenomenologia asubiektywna a dzieje	75
Sens dziejów	77
Dzieje jako dzieje Europy	79
Troska o duszę	81
Koniec Europy	85
Heretycka filozofia dziejów	92
Na zakończenie – człowiek duchowy a intelektualista	93

Rozdział 3	
Człowiek w narodzie	97
Wprowadzenie	97
O kwestii czeskiej	99
O małym narodzie w centrum Europy	101
Dwa pojęcia narodu	108
Synteza Palackiego	114
Masaryka myślenie o dziejach	120
Karta 77 jako problem filozoficzny	130
Filozofia czeskich dziejów	139
Na zakończenie – życie w idei a życie w ideologii	143
Rozdział 4	
Człowiek w świecie filozofii i polityki	147
Wprowadzenie	147
Człowiek w świecie filozofów	150
Człowiek w świecie polityki	173
Na zakończenie – czy istnieje kanon życia filozoficznego?	194
Zakończenie	197
Bibliografia	203
Bibliografia podmiotowa	203
Bibliografia przedmiotowa	208
Indeks nazw osobowych	219
Summary	225
Zusammenfassung	227

Wstęp

W długich rozmowach, które dusza prowadzi sama z sobą, odpowiedzi położone są przed pytaniami. Odpowiedzi są wieczne, pytania czekają na swój czas [...]. We wszystkich tych pytaniach dusza jest sama¹.

Już niemal obowiązkiem każdej pracy dotyczącej filozofii Jana Patočki jest przywołanie opinii Romana Jakobsona. Ten wybitny rosyjski językoznawca, związany w latach międzywojennych z Praską Szkołą Lingwistyczną, stwierdził, że Czesi mają trzech myślicieli o uniwersalnym znaczeniu: Jana Amosa Komeńskiego, Tomáša G. Masaryka oraz właśnie Jana Patočkę². Pierwszy z nich jest jednym z największych europejskich nauczycieli. Masarykowi z kolei, jak nikomu przed nim w czasach nowożytnych, udało się utworzyć państwo demokratyczne. Zrealizował on platońskie marzenie o filozofie na tronie. Na czym zaś polega doniosłość filozofii Patočki? Trudno o jednoznaczną odpowiedź.

Na pewno śmierć Patočki – od razu narzuca się porównanie z Sokratesem – przyczyniła się do jego sławy, która przekroczyła uznanie, jakim zazwyczaj cieszą się w swych krajach filozofowie. Patočka jest już czeskim mitem, obiektem kultu dotąd zarezerwowanego jedynie dla Masaryka i Komeńskiego. Ten skromny filozof stał się symbolem narodowym, wzorem filozofa *résistance*. Teksty Patočki, których publikowanie w latach panowania socjalizmu często było zakazane, dziś ukazują się w wielotomowych wydaniach krytycz-

---

¹ O. Březina: *Hudba pramenů a jiné eseje*. Praha 1976, s. 9.

² Por. R. Jakobson: *Postowie*. W: J. Patočka: *Kim są Czesi?*. Przeł. M. Zyburra. Wiedeń 1991, s. 103.

nych³. Uczniowie Patočki, którzy potajemnie zbierali się w jego domu na wykładach, dziś jeżdżą po świecie i upowszechniają dzieło mistrza. Sława filozofa już dawno przekroczyła granice Wełtawy. Naturalnie, cała ta hagiografia ma także swe złe strony⁴. Przede wszystkim dramatyczna śmierć i wydarzenia polityczne związane z Kartą 77 przesłaniają jego dorobek filozoficzny. Co prawda, nie można – i tu znowu warto przywołać Sokratesa – zupełnie oddzielić tych spraw, niemniej jednak na proste pytanie: czy filozofia Patočki broni się bez jego politycznego zaangażowania?, pada odpowiedź twierdząca. Patočka nie był męczennikiem, sumieniem narodu. Po prostu zrobił to, co powinien uczynić filozof.

Czeski filozof to myśliciel niezwykle wszechstronny, o czym świadczą jego rozprawy dotyczące historii filozofii, sztuki czy historii nauki. Jeden z jego uczniów pisał: „Patočka był człowiekiem duchowym o różnorodnych zainteresowaniach i zdolnościach. Jego szeroki horyzont obejmował sztukę, literaturę, teatr, religię, komeniologię, historię powszechną, historię nauk, politykę, języki klasyczne, zachodnie i słowiańskie [...] cały jednak pochłonięty był filozofią. Była ona dla niego nie tylko powołaniem i misją, lecz miał do niej także stosunek porównywalny do stanu, jaki czasami miewają ludzie wobec swego hobby, to znaczy stosunek graniczący wręcz z obsesją. Przez czterdzieści lat, odkąd zajmuję się filozofią, miałem możliwość poznania liczного grona osób poświęcających się tej dyscyplinie, w tym także wielu o światowej renomie, nigdy jednak nie spotkałem się z człowiekiem, który był tak oddany filozofii jak Patočka”⁵.

Za życia opublikował jednak niewiele. W zasadzie tylko dwie książki: *Świat naturalny jako problem filozoficzny* oraz *Aristoteles, jeho předchůdci a dědicové*. Pozostawił po sobie wszak dorobek ogromny, liczący ponad dziesięć tysięcy stron maszynopisu. Spektrum jego zainteresowań i badań jest tak szerokie, że przełożyło się również na trudność w systematycznym i spójnym przygotowaniu oraz wydaniu dzieł zebranych⁶. Już samo opracowanie, zredagowanie, a następnie wydanie dzieł stanowi trudną pracę filozoficzną, która nie

³ Por. E. Kohák: *Domova a dálava. Kulturní totožnost a obecné lidství v českém myšlení*. Praha 2009, s. 247.

⁴ Por. P. Fischer: *Co ještě zůstává z mýtu filozofa Jana Patočki?*. „Hospodářské noviny” z 13.03.2007, s. 11.

⁵ I. Tretera: *Několik vzpomínek in margine Patočkových Heideggerovských seminářů*. „Studia Comeniana et Historica” 1994, č. 52, s. 53.

⁶ Por. I. Chvatík, P. Kouba, M. Petříček: *Struktura „Sebraných spisů” Jana Patočky jako interpretační problém*. „Filosofický časopis” 1991, č. 3, s. 400.

została jeszcze zakończona. Badacze twórczości Patočki stają przed problemem wyznaczenia kluczowego punktu, wokół którego ogniskuje się jego filozofia. Można powiedzieć, że wewnętrzna struktura dzieła Czecha przypomina bardziej Heideggerowską „drogę” niż Husserlowską „ideę”. Trudno jednoznacznie wskazać centrum, które określałoby ruch filozofowania Patočki. Można o nim powiedzieć, że to typowy *Philosoph ohne Mitte*. W jego rozważaniach wiele jest kluczowych i scalających tematów, takich jak: świat naturalny, filozofia dziejów, fenomenologia asubiektywna, troska o duszę⁷. Uważam jednak, że różnorodność perspektyw, wzajemnie przenikających się i krzyżujących się motywów wcale nie zniekształca ośrodka jego myślenia, którym jest walka o autentyczne bycie człowieka w świecie.

Patočka interesuje się człowiekiem, który staje do walki o swą duszę (który z niekonfesyjnych filozofów najnowszych mówił w ogóle o duszy?), co przejawia się w odrzucaniu tego, co oczywiste, tego, co absolutne, tego, co pozaświatowe, tego, co pewne. Patrząc na to z innej perspektywy, neguje Kartezjański dualizm, intelektualizm, prymat technologii nad duchem, globalizację, możliwość zapanowania nad dziejami. Człowiek nie żyje w świecie jako obojętny obserwator. Jego egzystencja w świecie jest wszak tym, co wręcz zmusza go do podejmowania decyzji, przedsięwzięcia ryzyka. Patočka stwierdzał:

Filozofia jest *radosną* rezygnacją; poznaje absolut, ale nigdy absolutnie. Kto to poznał, nie może nigdy stać się ani dogmatykiem, ani sceptykiem⁸.

Zdaniem niniejszej rozprawy jest ukazanie głównego celu Patočki, czyli rozjaśnienie autentycznej egzystencji człowieka⁹. Zdaniem

---

⁷ Por. J. Moural: *The Question of the Core of Patočka's Work: Phenomenology, History of Philosophy, and Philosophy of History*. „Report of the CTS” 1999. Report of the CTS 99-0; I. Srubar: *Asubjektive Phänomenologie, Lebenswelt und Humanismus. Zur Verortung des Denkens Jan Patočkas zwischen Husserl und Heidegger*. „Mesotes” 1991, no 1, s. 5–13; F. Karfík: *Die Odyssee des endliche gewordenen Absoluten. Patočkas systematische Versuche zwischen 1936 und 1964*. In: Idem: *Unendlichwerden durch die Endlichkeit. Eine Lektüre der Philosophie Jan Patočka*. Würzburg 2008, s. 32–54.

⁸ J. Patočka: *Kapitoly ze současné filosofie*. V: Idem: *Péče o duši*. Sv. 1. Přípr. I. Chvatík, P. Kouba. Praha 1996, s. 96.

⁹ J. Patočka: *Martin Heidegger – myslitel lidskosti. Improvizovaná úvaha po zprávě o Heideggerově smrti*. „Filosofický časopis” 1995, č. 1, s. 4.

czeskiego filozofa, człowiek, który chce żyć w prawdzie, nie może sobie pozwolić na poszukiwania wyłącznie na nizinach egzystencji, nie może pozwolić, aby uspiła go spokojna harmonia codzienności; musi otworzyć się na to, co niepokojące oraz tajemnicze, czyli na to, od czego zwykle życie odwraca się, by przejść od porządku dnia do tajemnicy nocy.

Praca składa się z czterech rozdziałów. Trzy kolejne omawiają następujące tematy: metafizyka, dzieje oraz naród. Rozdział ostatni poświęcony jest biografii czeskiego filozofa.

Jan Patočka krytycznie odnosił się do historii metafizyki klasycznej (od Platona do Husserla), uważając, że dążyła ona do tego, co pewne, obiektywne, a w końcu – absolutne i wieczne. Przeciwstawiał temu Sokratejską niepewność i problematyczność. Koncepcja Patočki szczególnie uwidoczniła się w interpretacji Platona teorii idei. Praski filozof zaprezentował Sokratejską wersję Platońskiej teorii idei, próbując scharakteryzować ją z pozycji doświadczenia ludzkiej wolności oraz z perspektywy dziejów ludzkiej egzystencji. Dzięki pomocy Sokratesa, Platona, Hegla, Husserla oraz Heideggera ukonstytuował nową formę wiedzy o absolutnym transcendowaniu, w którym zachodziła szczególna relacja życia człowieka do całości, w tym prymarne odniesienie do niebytu. Patočka podkreślał motyw negatywności jako immanentnej cechy ludzkiej wolności.

Podejście Patočki do filozofii dziejów jest szczególne, by nie powiedzieć: heretyckie. Wyjątkowość ta wynika z ustalenia, czym są dzieje i dziejowość. Można powiedzieć, że koncepcja praskiego filozofa wykraczała poza ramy klasycznie rozumianej filozofii dziejów (Herder, Hegel). Patočka nie traktował jej jako filozoficznego namysłu nad historią, tym bardziej nie miał na myśli żadnych rozważań historiograficznych: filozofia dziejów nie jest interpretacją sensu tego, co się wydarzyło. Zdaniem Patočki, dzieje od zawsze oznaczają dzieje człowieka.

Kolejnym ważnym tematem podjętym w rozprawie, jest zagadnienie dziejów Europy. Rozważania te były ściśle związane z filozofią dziejów. Europę traktował praski myśliciel nie jako pojęcie geograficzne ani polityczne, lecz przede wszystkim rozpatrywał ją w kategorii konceptu, który spoczywa na duchowych podstawach. Europa to pojęcie filozoficzne. Na pytanie o to, czym jest w Europa, odpowiadał, opisując i rozjaśniając jej dzieje oraz siły, które nią rządzą. W swych rozważaniach Patočka koncentrował się na jej powstaniu (stawiając kwestie typu: jak Europa stała się Europą?) oraz na tym, co nastąpiło później, a co czeski filozof określił mianem epoki poeuropejskiej (dlaczego upadła Europa?). Nie bez znaczenia

pozostawało również to, co rozpościerało się pomiędzy narodzinami a śmiercią, czyli jak przebiegały duchowe losy Europy. Podstawą dziedzictwa europejskiego, czyli tym, co stanowiło początek historii europejskiej, była troska o duszę.

Jan Patočka przy wielu okazjach podkreślał, że Czechy nie są ziemią bogatą w tradycję filozoficzną. Czechy to mały naród europejski, skrywający się za niedostępnym językiem, trudną historią i nieznaną kulturą. Nie było tam zbyt wielu samodzielnych oraz twórczych myślicieli, lecz zdarza się i tak, że w duchowych dziejach Europy również małe państwa mogą nie tylko odzwierciedlać, lecz także współkształtować uniwersalne i fundamentalne wydarzenia duchowe. W rezultacie historia małego narodu staje się częścią wielkiej historii i kultury europejskiej. Zdarzyło się tak w przypadku czeskiej muzyki, którą współcześnie reprezentowali Bedřich Smetana, Antonín Dvořák, Leoš Janáček; czeskiej literatury, w osobach między innymi Jaroslava Haška, Bohumila Hrabala, Milana Kundery czy Jaroslava Seiferta, a także czeskiej polityki w wydaniu Tomáša Garrigue Masaryka, Alexandra Dubčeka czy Václava Havla.

W dyskusji dotyczącej sensu czeskich dziejów nie mogło zabraknąć głosu Patočki. Po pierwsze, odnosił się do historii samego sporu, polemizując z poglądami Jungmanna, Bolzana, Palackiego, przede wszystkim zaś Masaryka. Po drugie, można w tym kontekście nieco szerzej spojrzeć na samą Patočki koncepcję filozofii dziejów – pod kątem jej narodowego odniesienia czy mówiąc inaczej: przez pryzmat filozoficznej i politycznej odpowiedzialności jednostki w życiu społeczno-politycznym.

Trzeba powiedzieć jeszcze kilka zdań na temat Patočki jako historyka filozofii. Filozofowanie autora *Esejów heretyckich...* to nieustanna dyskusja z tradycją filozoficzną. Na pierwszy rzut oka może to przypominać Heideggerowskie współfilozofowanie. Patočka uważał historię filozofii za wstęp do filozofii, ponieważ najlepiej wyjaśniała ona powstanie filozofii¹⁰. Stwierdzał:

W filozofii nie chodzi mianowicie o nowe myśli, lecz o pogłębienie i oswojenie myśli, którym genialni myśliciele otworzyli drogę. Kto to zrozumie, może się z czasem stać i twórczym filozofem¹¹.

Patočka w jednym ze swych szkiców napisał, że jego filozoficzne życie nie zrodziło żadnej godnej uwagi nowej myśli, lecz poruszało

¹⁰ Por. V. Leško: *Filozofia dejín filozofie*. Prešov 2004.

¹¹ J. Patočka: *Mládi a filosofie*. V: Idem: *Péče o duši*. Sv. 1..., s. 125.

się między ważnymi kierunkami i osobami¹². W pewnym sensie miał rację, nie stworzył bowiem nowego kierunku, jak uczynili to Henri Bergson, Edmund Husserl, Martin Heidegger czy Jean-Paul Sartre. Bardzo często słyszy się, że filozofia Patočki lokuje się gdzieś pomiędzy fenomenologią transcendentálną Husserla a ontologią egzystencjalną Heideggera. Uważam, że taki sposób stawiania sprawy jest niesprawiedliwy dla Patočki, ponieważ jego myśl otwiera – choć faktycznie *iurare in verba magistri* – zupełnie nową perspektywę filozofii fenomenologicznej.

Rozprawę zamyka rozdział czwarty, poświęcony drodze filozoficznej i politycznej czeskiego filozofa. Filozofii Patočki bowiem nie sposób oddzielić od jego biografii¹³. Życie filozofa jest czymś szczególnym. Już od czasów Sokratesa wiemy, że lepiej bezprawnie cierpieć, niż bezprawnie grzeszyć. Ponieważ filozofia Patočki ściśle wiąże się z dziejami życia praskiego filozofa, to ostatni fragment książki przedstawia jego biografię intelektualną. Składa się ona z dwóch części: pierwsza opisuje filozofów, którzy wpłynęli na rozwój jego poglądów, poczynając od filozofii greckiej, przez Husserla i Heideggera, na Komeńskim kończąc. Cała ta bogata inspiracja pokazuje, że w filozoficznym dorobku Patočki na pierwszy plan wysuwa się jedność historii filozofii i filozofii dziejów. Część druga dotyczy filozoficznego (ale także osobistego) udziału Jana Patočki w wydarzeniach politycznych, jakie zaszły w Czechosłowacji. Był on naocznym świadkiem tragicznych wydarzeń, które wstrząsnęły jego państwem: z zaniepokojeniem śledził układ monachijski w 1938 roku, obserwował przejęcie władzy przez komunistów w 1948 roku, sympatyzował z Praską Wiosną w 1968 roku, wreszcie wziął czynny udział w deklaracji Karty 77. Na jego oczach powstawała i kształtowała swój młody ustrój Pierwsza Republika Czechosłowacka.

Szczególne podziękowania kieruję do Żony, dr Marty Ples-Bęben, za wsparcie na każdym etapie powstawania książki. Dziękuję także wnikliwym czytelnikom manuskryptu: Doktorom Marcinowi Furmanowi oraz Łukaszowi Rąbowi. Pracę nad książką znacząco ułatwił mi pobyt w praskim Archiwum Jana Patočki. Za filozoficzną gościnę w jego progach dziękuję Doktorowi Janowi Freiowi. Nie

---

¹² Por. J. Patočka: *Přednáška pro redaktory čs. rozhlasu* (22. II. 1967). V: Idem: *Češi*. Sv. 1. Přípr. K. Palek, I. Chvatík. Praha 2006, s. 806.

¹³ Por. J. Novák: *Selected Bibliography of Jan Patočka's Writings*. „Kosmas: Journal of Czechoslovak and Central European Studies” 1986, vol. 5, no 2, s. 115–139.

---

mogę tu także nie wspomnieć o słowackim filozofie Profesorze Vladimírze Lešce (oraz o Jego koszyckich uczniach), z którego strony zawsze mogłem liczyć na cenne i pomocne uwagi. Składam też wyrazy wdzięczności moim Nauczycielom i Mistrzom – Profesorowi Czesławowi Głombikowi oraz Profesorowi Andrzejowi J. Norasowi – dziękuję Im za inspirację, dyskusje i przychyłość.

Indeks nazw osobowych

- Abrams Erica 16, 185, 208, 211
Anaksagoras 22
Anders Jarosław 100, 208
Andreaský Eugen 37, 113, 208
Arendt Hannah 73, 208
Arnason Johann P. 20, 208, 210
Arystoteles 21, 22, 30, 33, 37–40, 71, 72, 81, 147, 157, 161, 162, 168, 169, 173, 189, 203, 208, 212
Ash Timothy Garton 100, 208
Aubenque Pierre 37, 208
- Bacon Francis 24, 26, 87
Baluch Jacek 99, 100, 135, 120, 205, 212
Baran Bogdan 21, 42, 58, 61, 212, 216
Barbaras Renaud 16, 48, 208, 210
Barraclough Geoffrey 86, 87, 209
Batoński Henryki 119, 214
Beauvoir Simone de 155
Becker Oskar 65, 209
Bednář Miroslav 52, 125, 126, 136, 209
Bélohradský Václav 136, 192, 209
Benda Václav 137–138, 209
Bendlová Peluska 155, 210
Beneš Edvard 104, 107, 108, 150, 175, 205, 212
Benoist Jocelyn 16, 209
Benyovszky Ladislav 82, 210
Bergson Henri 12, 156, 159
Bęben Dariusz 22, 69, 108, 120, 123, 208, 210, 215, 217, 218
- Biemel Walter 150, 180, 209
Bieńczyk Marek 102, 214
Binder Thomas 164, 209
Bismarck Otto von 86, 127
Blandzi Seweryn 5, 39, 54, 212
Blaschek-Hahn Helga 173, 213
Blecha Ivan 39, 55, 81, 109, 150, 154, 177, 209
Bodnár Ján 72, 207
Bolton Jonathan 183, 209
Bolzano Bernard 98, 103, 108–109, 112–115, 142, 172, 203, 204, 208, 209
Boreš Jiří 190, 210
Böll Heinrich 183
Brabec Jiří 100
Brehier Émile 155
Brentano Franz 164, 165, 209
Brezniew Leonid 182
Brock Werner 162
Brod Max 165
Brunschvicg Léon 156
Bruzina Ronald 163, 210
Březina Otakar 7, 210
- Čáda František 155
Cairns Dorion 163, 210
Cajthaml Martin 83, 210
Campbell Robert 157, 176, 208
Čapek Jakub 210
Čapek Karel 150
Čápková Anna Klara 175, 211
Cauly Olivier 16, 210
Ceausescu Nicolae 182.

- Černý Bohumil 171
 Černý Václav 100, 102, 126, 127, 175, 183, 210
 Chvatík Ivan 16, 17, 25, 27, 29, 40, 43, 48, 57, 64, 69, 82, 92, 93, 98, 103, 115, 129, 147, 148, 151, 155, 160, 161, 164, 185, 197, 202–208, 210, 211, 217
 Čisář Čestmír 210
 Císařovská Blanka 139, 188, 190, 215–217
 Comte Auguste 18, 25, 62, 124–126
 Crosland Anthony 191
 Czcibor-Piotrowski Andrzej 40, 82, 204
 Czernikow Olga 98, 182, 213
 Czyżewski Dmitrij 165, 173, 213

 David Zdenek V. 110, 210
 Demokryt 22, 40, 81, 82, 85, 168, 204
 Denis Marcelle 155, 210
 Derdowska Joanna 197, 213
 Derrida Jacques 18, 36, 90, 210
 Descartes René 21, 23, 24, 26, 30, 32, 34, 35, 50, 51, 88, 148, 160, 155, 166, 189, 204
 Dilthey Wilhelm 57, 210
 Dobrovský Josef 108
 Dorobiński Artur 33, 211
 Dostojewski Fiodor 17, 123, 125, 190, 199, 202, 204, 211
 Dratvová Albína 175, 211
 Driesch Hans 152
 Drop Agnieszka 90, 211
 Droysen Johann Gustav 141
 Drtina František 150, 155
 Dubček Aleksander 108, 176, 177, 212,
 Dubský Ivan 158, 159, 167, 181, 211
 Durdík Josef 115
 Dvořák Antonín 11
 Dziadek Adam 36, 210

 Einstein Albert 157
 Eisenhower Dwight 180
 Empedokles 22
 Engelking Leszek 104, 212
 Erdmann Benno 154
 Evink Eddo 16, 211

 Fink Eugen 39, 109, 159, 163, 166, 167, 200, 210, 211, 214
 Fischer Ludvík Josef 100
 Fischer Petr 8, 211
 Frei Jan 12, 29, 160, 204, 206, 207
 Fries Jakob Friedrich 114
 Funke Gerhard 16, 211
 Furman Marcin 12

 Gabriel Jiří 122, 124, 125, 154, 173, 175, 212, 215, 218
 Gadamer Hans-Georg 33, 37, 166, 167, 211
 Gajda-Krynicka Janina 37, 211
 Galileusz 26
 Gałęcki Jerzy 111, 118, 212.
 Gatzemeier Matthias 28, 180, 209, 217
 Gellner Ernest 192, 211
 Gierek Edward 182
 Gierulanka Danuta 31, 213
 Gilson Étienne 155
 Głombik Czesław 13
 Godlewski Piotr 137, 189, 190, 209, 210, 218
 Goethe Johann Wolfgang von 110, 125, 127
 Goll Jaroslav 100
 Goněc Vladmír 167, 207
 Gott Karel 186
 Gottwald Klement 150, 175, 176, 186
 Goszczyńska Joanna 139, 212
 Grabiński Tomasz 193, 212
 Grube Kurt 165

 Hagedorn Ludger 92, 160, 172, 203, 211, 217
 Hájek Jiří 184, 185, 209, 211
 Halík Tomáš 147, 211
 Haller Rudolf 164, 209
 Hanzal Josef 193, 212
 Hartmann Max 157
 Hartmann Mortiz 141
 Hartmann Nicolai 148, 157, 206
 Havel Václav 100, 104, 108, 132–136, 139, 143, 145, 184, 185, 190, 192, 193, 209, 210, 212

- Havelka Miloš 100, 217
Havlíček-Borovský Karel 114, 128, 139
Heczková Libuše 175, 211
Hegel Georg Wilhelm Friedrich 10, 18, 21, 23, 25–30, 33, 36, 50, 56, 57, 60, 71, 86, 99, 102, 111, 115, 116, 119, 142, 148, 151, 156, 162, 168, 173, 180, 203, 217
Heidegger Martin 8–12, 16–19, 21, 22, 32–37, 38, 39, 42, 45, 47, 49, 50, 58, 60, 61, 72, 73, 76, 89, 90, 96, 109, 132, 147, 149, 151, 156, 157, 161, 162, 163, 167, 178, 181, 195, 197, 200, 204, 205, 206, 211, 212, 215–217
Heinämaa Sara 16, 218
Heisenberg Werner Carl 157
Heitz Michael 164, 211
Hejdánek Ladislav 43, 134, 149, 209, 212
Heraklit 22, 39, 212
Herben Jan 100
Herder Johann Gottfried 10, 56, 110–112, 113–116, 118, 119, 122, 142, 172, 174, 210, 212
Hermann Tomáš 152, 211
Hessen Sergiusz 167, 207
Heydrich Reinhard 150
Hilsner Leopold 170, 171
Hoffmann Ernst 46, 212
Holan Vladimír 15, 212
Holland Agnieszka 97, 133, 184, 212, 214
Holzbachová Ivana 122, 212
Hoppe Vladimír 151
Horák Petr 157, 176, 179, 208, 213
Hostynský Otakar 150.
Hrabal Bohumil 11, 100, 102, 137, 150, 209, 210, 214
Hroch Miroslav 101, 213
Hromádka Josef 100, 152, 153, 155, 156, 213.
Hrůzová Anežka 170
Humboldt Alexander von 156
Hume David 22, 126, 127
Hus Jan 102, 104, 105, 107, 118, 122, 125, 136, 140, 141, 156, 177, 193, 215
Husák Gustáv 150, 182, 186
Husserl Edmund 9, 10, 12, 15–17, 19, 22, 24, 30, 31–36, 38, 47, 50, 60, 71, 75, 76, 80, 91, 103, 123, 124, 147, 148, 154–166, 172, 173, 177, 180, 195, 197, 204, 206, 207, 208–210, 213, 214, 217
Hvíždala Karel 132, 184, 212
Hyppolite Jean 173
Illg Jerzy 132, 133, 212
Ingarden Roman 15
Jaeger Werner 20, 157, 213
Jagodziński Sławomir Andrzej 55, 104, 108, 133, 184, 212, 217
Jakobson Roman 7, 213
Janáček Leoš 11
Jaspers Karl 94, 213
Jerzy z Podiebradów 141
Ješič Milovan 16, 37, 62, 208, 213, 216
Jirous Ivan 92, 182, 213
Józef II Habsburg 109
Judycki Stanisław 16, 213
Jungmann Josef 11, 98, 99, 108–110, 113, 114, 122, 204, 208, 213
Jusko Štefan 62, 213
Kafka Franz 176
Kaizl Josef 100
Kant Immanuel 16, 21, 34, 46, 50, 53, 115, 132, 142, 147, 148, 190, 195, 210, 216
Karásek Svatopluk 197, 213
Karfík Filip 103, 160, 162, 207, 213
Karlík Viktor 208
Karol I 170
Karol IV 102
Kepler Johannes 103
Kiełbasa Jan 43, 216
Killias Jarosław 129, 213
Klein Jacob 157, 161, 213
Klibansky Raymond 178, 179, 213
Klíma Ivan 183
Kłoczowski Jan Maria 149, 214
Kohák Erazim 121, 132, 144, 151, 213, 214
Köhler Wolfgang 157
Kohout Jaroslav 176, 183, 214

- Kohout Pavel 209
 Kojève Alexandre 173
 Kollař Ján 101, 119, 121, 214
 Komárková Božena 140, 214
 Komeňski Jan Amos 7, 12, 102, 103, 122, 150, 155, 171–173, 205, 206
 Kornecki Marek 69, 210
 Kosik Karel 101, 107, 120, 178, 214, 218
 Kouba Pavel 9, 17, 148, 40, 57, 129, 197, 204–207, 210, 214
 Kovtun Jiří 170, 214
 Koyré Alexandre 156
 Kozák Jan Blahoslav 151–153, 154, 155, 164, 165, 205, 214
 Kozłowski Władysław Mieczysław 127, 215
 Kraus Oskar 165
 Krejčí František 150, 151, 155, 214
 Kroński Tadeusz 109, 203
 Kroutvor Josef 100, 214
 Kubalica Tomasz 108, 215
 Kučera Martin 122, 214
 Kundera Milan 97, 100, 102, 209, 210, 214
 Kvačala Jan 171
 Kwapis Robert 176, 214

 Laignel-Lavastine Alexandra 149, 214
 Lalande André 150, 159
 Landgrebe Ludwig 16, 134, 159, 160, 164–166, 180, 211
 Lau Yin Kwok 64, 214
 Leghissa Giovanni 148, 210
 Leibniz Wilhelm Gottfried 21, 33
 Leśniak Kazimierz 71, 208
 Leško Vladimír 11, 16, 37, 62, 109, 148, 208, 209, 213, 214, 216
 Leštinová Zuzana 175, 211
 Lévinas Emmanuel 149
 Liebert Arthur 166
 Loewenstein Bedřich 171, 192, 214, 215
 Loužil Jaromír 113, 209
 Ludwig Emil (właśc. Emil Cohn) 149, 215

 Łaciak Piotr 121, 123, 217, 218

 Łagodzka Anna 73, 208
 Łoski Władimir 159

 Mácha Hynek Karel 43, 207
 Machovec Martin 182, 197, 213
 Machovec Milan 98, 115, 141, 177, 182, 189, 190, 215, 216
 Macura Vladmír 108, 215
 Malebranche Nicolas 155
 Malínská Jana 149, 215
 Marciszuk Piotr 33, 178, 200, 205, 211
 Mareš František 151
 Margański Jerzy 36, 210
 Markoš Anton 152, 211
 Marks Karl 18, 28, 29, 56, 60, 116, 178, 192
 Marszałek Robert 49, 212
 Marzęcki Józef 19, 213, 217
 Masaryk Tomáš Garrigue 2, 62, 98–101, 104, 107, 113, 114, 118, 120–129, 132, 136, 138–140, 143, 147, 149–152, 154, 158, 166, 169–171, 173, 177, 190, 194, 204, 206, 209, 210, 211, 214, 215
 Meinhardt Helmut 46, 215
 Merleau-Ponty Maurice 155
 Meyerson Emil 156
 Michálek Jiří 16, 93, 204
 Michalski Krzysztof 18, 163, 203, 205, 212
 Mikołaj z Kuzy 172
 Milton John 110
 Miłosz Czesław 149, 214
 Mordka Artur 52, 156, 157, 206, 208, 216
 Morscher Edgar 108, 215
 Mukařovský Jan 165

 Nellen Klaus 18, 19, 47, 184, 203, 204
 Němec Jiří 18, 19, 47, 183, 184, 203, 204
 Nenon Thomas 213
 Nessler Bernhard 164, 211
 Newton Isaac 26
 Nietzsche Friedrich 17, 18, 50, 78, 123, 128, 204, 215
 Noras Andrzej J. 13

- Novák Josef 12, 169, 217
Novotný Antonín 179
Novotný Karel 47, 92, 215
Nový Lubomír 122, 124, 212, 215
- Opat Jaroslav 126, 215
Orloš Zofia Terasa 103, 215
Ott Hugo 162, 215
- Palek Karel 12, 25, 98, 103, 151, 161, 202, 203, 204–208
Paňko Grażyna 101, 213
Patočka Františka 151
Patočka Josef 150
Palacký František 99, 101, 113, 114–122, 124, 125, 128, 140, 145, 169, 205–206, 215
Palouš Martin 168, 215
Palouš Radim 171, 191, 215, 216
Parmenides 22, 33, 37, 39, 209, 216
Pascal Blaise 155
Patyna Wojciech 178, 200, 205, 211
Pauza Miroslav 216
Pavlinová Helena 112, 124, 225, 218
Pelikán Ferdinand 151
Pekař Josef 100, 122, 214
Petříček Miroslav 8, 62, 210, 216
Petsch Danuta 86, 209
Pignet Janine 136, 183, 204
Pithart Petr 185, 216
Planck Max 157
Platon 7, 10, 16, 17, 20, 21, 23, 26–28, 30, 32, 33, 36–53, 56, 57, 59, 63, 64, 72, 75, 81, 82, 84, 85, 90, 95, 113, 127, 128, 147–149, 153, 157, 161, 168, 195, 204, 207, 209, 212, 216
Ples-Bęben Marta 12
Podgórzec Zbigniew 199, 211
Pöggeler Otto 61, 216
Pokorná Terezie 208
Polin Raymond 155
Pomian Krzysztof 45, 212
Prečan Vilmém 209, 215, 217
Przemysł Ottokar II 102
Příhonský František 115, 216
Puc Jan 160, 204
- Rádl Emanuel 21, 81, 83, 100, 127, 128, 140, 141, 151–154, 165, 166, 203, 207–209, 211, 213
Rąb Łukasz 12
Reichenbach Hans 157
Reinach Adolf 15, 163
Reinhardt Karl 37, 216
Rezek Petr 16, 52, 133, 134, 216
Ricoeur Paul 155, 181, 216.
Ritter Gerhard 100, 216
Ritter Joachim 46, 215
Ritter Martin 17, 216
Rodrigo Pierre 32, 216
Rothaker Erich 57, 210
Rorty Richard 18, 52, 216
Rousseau Jean-Jacques 122, 192
Ruin Hans 16, 218
- Šabata Jaroslav 216
Šalda František Xaver 100
Sallis John 18, 216
Sartre Jean-Paul 12, 43, 149, 155, 216
Schaller Klaus 173, 179, 213
Schauer Gordon Hubert 101, 217
Schelling Wilhelm Joseph Friedrich 33
Schifferová Věra 109, 155, 171, 173, 205, 206, 208–210, 213.
Schiller Friedrich 114
Schleiermacher Friedrich 124
Schrödinger Erwin 157
Schuhmann Karl 123, 217
Scruton Roger 169, 217
Sepp Hans Reiner 47, 213, 217
Seifert Jaroslav 11, 183
Shore Marci 192, 193, 217
Sidorek Janusz 162, 213, 215
Siemek Marek J. 18, 212
Skalický Karel 152, 217
Škára Martin 155, 217
Skilling Harold Gordon 137, 182, 175, 217
Skovajsa Marek 82, 210
Škvorecký Josef 55, 217
Smetana Augustin 115
Smetana Bedřich 11
Sobotka Milan 173, 217

- Sokol Jan 148, 179, 217
Sokrates 7, 8, 10, 12, 17, 19, 21, 22, 36–42, 48–50, 53, 54, 64, 70, 82–84, 93, 95, 144, 145, 149, 155, 168, 180, 200–202, 207, 208, 209, 215, 216,
Sotženicyń Aleksandr 145
Spencer Herbert 150
Spemann Hans 157
Spengler Oswald 19, 217
Spinoza Baruch 21
Srovnal Jindřich 123, 215
Srubar Ilja 9, 19, 28, 47, 203, 204, 217
Stachowski Jan 100, 214
Stahel Richard 92, 215
Stalin Józef 176, 178
Staudigl Michael 148, 210
Stoel Maxem van der 188, 191, 217
Stojka Róbert 55, 109, 209, 217
Sucharek Pavol 92, 215
Švorcová Jiřina 186
Szczepańska Elżbieta 40, 62, 204, 210
Szuster Marcin 192, 217

Tardy Vladimír 156
Tholt Pavel 109, 208, 209
Toynbee Arnold 57
Tretera Ivan 178, 217
Tucker Aviezer 102, 107, 192, 193, 217

Utitz Emil 164, 165

Vaculík Ludvík 181, 189, 190, 218
Varsik Branislav 156

Vejražka Martin 209
Veselý Jindřich 63, 218
Vetter Helmuth 164, 211
Vico Giambattista 56
Vladislav Jan (właśc. Ladislav Bambásek) 209
Vojtěch Daniel 43, 115, 205, 207, 208
Volkman-Schluck Karl Heinz 48, 218
Voltaire (właśc. François-Marie Arouet) 192
Vorovka Karel 151

Waczków Józef 15, 212
Wajs Andrzej 30, 213
Walczewska Sławomira 159, 213
Wartenburg Paul von Yorck 57, 210
Weber Florence 136, 204
Weltsch Felix 165
Witwicki Władysław 39, 46, 72, 216
Wocial Jerzy 20, 213.
Wodziński Cezary 33, 178, 200, 205, 211
Wyrzykowski Stanisław 50, 215

Zahavi Dan 16, 218
Zajíček Pavel 183
Žižka Jan 141
Zouhar Jan 112, 120, 124, 178, 212, 215, 218
Zumr Josef 120, 178, 179, 213, 218

Dariusz Bęben

Man in the horizon of history and authenticity of Being Studies in the Philosophy of Jan Patočka

Summary

It is extremely difficult to identify the centre of Jan Patočka's philosophy. This can be either the concept of natural world, but also subjective phenomenology or philosophy of history. I believe that the diversity of perspectives, and the motives that intermingle and cross with each other do not distort the centre of his thoughts, it is the struggle for authentic being of a human. Patočka addresses a human who fights for his soul which manifests in that he rejects the obvious, the absolute, the otherworldly, the certain.

Patočka was critical about the history of classical metaphysics (from Plato to Husserl), believing that it aimed at what is certain and objective, and finally – absolute and eternal. He contrasted it with the Socratic uncertainty and problematization. The concept of Patočka was particularly visible in the interpretation of Plato's theory of ideas. The Czech philosopher showed a specific form of knowledge about the absolute transcendence with special relationship of human life to the entirety, including the primary reference to the non-existence. Patočka emphasized the negativity as an inherent characteristic of human freedom. The horizon of this freedom is formed by temporality and historicity.

Patočka's approach to the philosophy of history is special. One can say that the concept of the Prague philosopher went beyond the framework of the classical understanding of the philosophy of history. Patočka did not treat it as a philosophical reflection on the history especially that he did not think of any historiographical reflections: the philosophy of history is not an interpretation of what happened. According to Patočka, the history always represents the history of man. The history is an objective power that is beyond the understanding of a man. On the other hand, people may only give the meaning to their lives in the history.

The history of Europe was another important topic of Patočka. Europe is a philosophical concept. When asked what was Europe, he replied by describing and clarifying its history and forces that governed it. In his deliberations, Patočka was focusing on its formation (by asking: how has Europe become Europe?) and on what happened later and was described by him as the post-European era (why did Europe fall?). Also all that have spread between the birth and the death, what was the course of spiritual fate of Europe, was of

importance. According to Patočka, it was the caring for soul that had made the foundation of the European heritage.

In the discussion concerning the meaning and the continuity of Czech history Patočka had to take the floor. Firstly, he referred to the history of the dispute, arguing against the opinions of Jungmann, Bolzana and, above all, of Masaryk. Secondly, in this context it is possible to take a wider look at the very concept of the Patočka's philosophy of history, looking at it from the angle of its national application, in other words: from the side of the philosophical and political responsibility of individuals in their social and political lives.

Because the philosophy of Patočka is closely associated with his life, the last part of the book includes his intellectual biography. It consists of two parts: the first one describes the meetings with philosophers who influenced the development of his views, starting from the Greek philosophy, through Husserl to the Comenius. All this variety of inspirations shows that the unity of the history of philosophy and the philosophy of history come to the fore in the philosophical achievements of Patočka. The second part addresses the philosophical (and personal) participation of Patočka in the political events that took place in Czechoslovakia. This is how the tragic synthesis of Socratic life and thinking took place.

According to Patočka, a man who wants to live in truth must not let the calm harmony of everyday life dull him, he must open to what is disturbing and mysterious – to what is left aside by life – to be able to pass from the order of the day to the mystery of the night.

Dariusz Bęben

Der Mann im Horizont der Geschichte und eigentlichen Seins Studien zur Philosophie von Jan Patočka

Zusammenfassung

Der Mittelpunkt der Philosophie von Jan Patočka kann nur schwierig benannt werden. Das kann genauso gut das Konzept der natürlichen Welt, aber auch die asubjektive Phänomenologie oder die Geschichtsphilosophie sein. Ich denke, dass die Vielfalt von Perspektiven und Motiven, die ineinander fließen und sich miteinander kreuzen, den Kern seiner Gedanken, also den Kampf um das authentische Dasein des Menschen, nicht verzerrt. Patočka setzt sich mit einem Menschen auseinander, der sich einem Kampf um seine eigene Seele stellt. Das manifestiert sich dadurch, dass er alles, was eindeutig, absolut und alles, was jenseits der Welt liegt, was sicher ist, ablehnt.

Patočka hat die Geschichte der klassischen Metaphysik (von Plato bis Husserl) kritisch beurteilt. Er meinte, dass diese nur das Sichere und das Objektive – und im Endeffekt das Absolute und das Ewige – angestrebt hatte. Dem stellte er die sokratische Ungewissheit und Fraglichkeit gegenüber. Das Konzept von Patočka ist insbesondere bei der Auslegung der Ideenlehre von Plato erkennbar. Der tschechische Philosoph zeigt eine spezifische Form des Wissens über das absolut transzendente Dasein, in dem eine besondere Beziehung zwischen dem menschlichen Leben und dem All, darunter auch der primäre Bezug auf die Nichtdasein auftreten. Patočka betonte, dass die Negativität eine immanente Eigenschaft der menschlichen Freiheit darstellt. Der Horizont der Freiheit wird durch Vergänglichkeit und Geschichtlichkeit bestimmt.

Die Einstellung von Patočka der Geschichtsphilosophie gegenüber ist besonders. Man kann behaupten, dass das Konzept dieses Prager Philosophen den Rahmen der herkömmlich verstandenen Geschichtsphilosophie gesprengt hat. Patočka hat sie nicht als eine philosophische Reflexion über die Geschichte wahrgenommen. Umso weniger hatte er an historiografische Überlegungen geglaubt: Für ihn ist die Geschichtsphilosophie keine ausreichende Interpretation davon, was geschehen ist. Dem Tschechen zufolge kann die Geschichte seit jeher nur als Geschichte des Menschen ausgelegt werden. Die Geschichte besitzt ihre objektive Stärke, die von Menschen nicht verstanden werden kann. Andererseits können Menschen ihrem Leben Sinn nur dann geben, wenn sie in der Geschichte eingebettet sind.

Das weitere wichtige Thema bei Patočka ist die Geschichte Europas. Europa fungiert hier als ein philosophischer Begriff. Er hat die Frage danach, was Eu-

ropa ist, beantwortet, indem er die Geschichte und die Kräfte beschrieben und erörtert hat, die Europa regieren. In seinen Ausführungen war Patočka darauf fokussiert, wie Europa entstanden ist (die gestellte Fragen: Wie wurde Europa zu Europa?) sowie darauf, was danach geschehen ist und was von dem tschechischen Philosophen als Nach-Europa-Zeitalter beschrieben worden ist (warum ist Europa zusammengebrochen?). Das Geschehen zwischen der Geburt und dem Tod, also Untersuchung des geistigen Schicksals Europas, spielt auch eine große Rolle. Patočka glaubt, dass die Seelenfürsorge einen Grundstein für das europäische Erbe bildet.

Die Stimme Patočkas konnte natürlich auch nicht bei der Diskussion über den Sinn und die Kontinuität der tschechischen Geschichte fehlen. Erstens hat er sich auf die Geschichte der Streitigkeit selbst bezogen und mit Ansichten von Jungmann, Bolzana und insbesondere von Masaryk polemisiert. Zweitens kann man in diesem Kontext das Konzept der Geschichtsphilosophie ein wenig breiter betrachten und diese in Hinsicht auf seine nationale Nützlichkeit beurteilen. Anders gesagt: Diese im Licht der philosophischen und politischen Verantwortung der Einzelperson im gesellschaftlich-politischen Leben hinterfragen.

Die Philosophie von Patočka ist sehr eng mit seinem eigenen Leben verknüpft. Aus diesem Grund beinhaltet das letzte Kapitel dieses Buches seine intellektuelle Biographie. Dieses Kapitel besteht aus zwei Teilen: Der erste Teil beschreibt seine Begegnungen mit Philosophen, die sein Gedankengut beeinflusst haben, begonnen mit griechischer Philosophie, über Husserl, mit Komen-ski am Ende. Diese insgesamt sehr reiche Inspiration zeigt, dass die Einheit der Philosophiegeschichte und der Geschichtsphilosophie in dem philosophischen Werk von Patočka im Vordergrund steht. Der zweite Teil befasst sich mit der philosophischen (aber auch persönlichen) Beteiligung von Patočka an politischen Ereignissen in der Tschechoslowakei. In dieser tragischen Weise ist bei ihm die sokratische Synthese des Lebens und des Denkens vollbracht worden.

Laut Patočka kann kein Mensch, der in Wahrheit leben will, sich leisten und erlauben, dass die ruhige Harmonie des Alltags ihn in eine Art Schlaf versetzt; er muss offen sein dafür, was beunruhigend und geheimnisvoll ist, also dafür, wovon sich das Leben meistens abwendet, um in die Tagesordnung nach dem Geheimnis der Nacht zu übergehen.